

Citation style

Irmanová, Eva: Rezension über: Anikó Boros, Die Ermordung ungarischer Juden 1944 in Pusztavám. Zeugenschaft und Erinnerung im transnationalen Kontext, Marburg: Verlag Herder-Institut, 2020, in: Český časopis historický, 2021, 3, S. 725-726, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/7cd2857729ad4b098a779768c0d2f940>

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

připojuje svým dílem, i když už „jen“ v historické paměti, kniha Heleny Kokešové.

Ludmila Hlaváčková

Anikó BOROS

Die Ermordung ungarischer Juden 1944 in Pusztavám. Zeugenschaft und Erinnerung im transnationalen Kontext

Marburg, Verlag Herder-Institut 2020, 286 s., ISBN 978-3-87969-445-7.

Kniha Anikó Boros se zabývá masovou vraždou, k níž došlo 16. října 1944 v maďarské vesnici Pusztavám, a to z hlediska analýzy svědeckých výpovědí a dochovaného materiálu vztahujícího se k této události. V Pusztavámu, vesnici obydlené převážně maďarskými Němci, byly na podzim 1944 umístěny dvě židovské pracovní jednotky. Když 15. října 1944 zazněla v rozhlase proklamace regenta Miklóse Horthyho o uzavření předběžného příměří, členové pracovních jednotek zprávu nadšeně přivítali a doufali, že budou z nucené práce co nejdříve propuštěni. Narůstala však nejistota a chaos, zejména poté, když regent následující den proklamaci o příměří odvolal a hlavou vlády a současně i státu jmenoval vůdce fašistické Strany šípového kříže Ference Szálasiho. Napětí ve vesnici vyvrcholilo 16. října, kdy bylo více než 200 členů oddílu nucených prací nahnáno na okraj vesnice a tam zavražděno. Několika málo z nich se podařilo uprchnout. Válka, která byla ve vesnici prezentována jen z dálky, se stala bezprostřední realitou. V prosinci 1944 zástupce vůdce místní organizace Spolku Němců v Maďarsku (Volksbund der Deutschen in Ungarn) začal organizovat útoky německých obyvatel vesnice do Třetí říše. Mnoho z těch, co zůstali, bylo po roce 1946 vystěhováno do různých míst v Německu, část jich se usadila v Bavorsku. V následujících

letech se mezi touto komunitou v Bavorsku a těmi Němci, kteří zůstali v Maďarsku, vyvinuly těsné kontakty, které po roce 1989 kulminovaly v oficiálním partnerství obcí Geretsried a Pusztavám.

Samostatná kapitola je v knize věnována historickému přehledu dějin Němců v Maďarsku a dějin maďarských Židů. Dějiny maďarských Němců sledovala autorka od roku 1711 (od porážky Rákócziho povstání). Zvláštní pozornost věnovala německému spolku Volskbund a jeho roli od roku 1938, resp. změnám postavení Němců v souvislosti s koncem druhé světové války: útoky a vysídlení. Dotkla se i postavení maďarských Němců v éře socialismu a po změně režimu v roce 1989. Historii maďarských Židů začíná autorka sledovat od revoluce v roce 1848 až po jejich asimilaci do roku 1918, poté zkoumá jejich postavení v době mezi dvěma světovými válkami – od rudého teroru Republiky rad, poté bílého teroru a v trianonském Maďarsku. Připomíná, že spojenectví s Třetí říší umožnilo naplnit revizionistická přání (vídeňské arbitráže 1938, 1940 a 1941 připojení Délvidéku), což ovšem přineslo i zvýšení počtu židovského obyvatelstva. Zároveň Boros připomíná neblahé důsledky, které to přineslo pro jejich postavení, jakož i drastické následky, které měla pro maďarské Židy německá okupace Maďarska v březnu 1944. Do tohoto rámce je pak začleněna kauza Pusztavám, respektive událostí, které se tam odehrály.

V poválečném období se konalo mnoho různých pátrání a vyšetřování, která měla za úkol osvětlit hromadnou vraždu v Pusztavámu, vyvodit odpovědnost a dovést pachatele až k soudnímu přelíčení. Lidový soud v Székesfehérváru v roce 1947 sice vynesl rozsudek, ten však nikdy nenabyl platnosti a ti, co se na masakru podíleli, nebyli nikdy plně identifikováni.

vání. Vzpomínky na masovou vraždu (paměť podlehla manipulaci) byly podle autorky účelově instrumentalizovány. Historické bádání, zabývající se vyšetřováním, ještě komplikoval transnacionální charakter události, jakož i nejasný status institucí napříč různými zeměmi ve vztahu k masové vraždě.

Práce Anikó Boros předkládá analýzu více než dvou stovek svědectví, tisíce stran dokumentů, množství článků z novin a vzpomínek v pokusu získat jasný a komplexní pohled na hromadnou vraždu v Pusztavámu. Jejím záměrem bylo zkoumat tuto událost z perspektivy paměťových studií, vyšetřování exkluzivních svědectví a vzpomínek objektů. Analyzovaná svědectví sledují masakr na základě jejich interpretace, osvětlují jeho historii. Podle autorky jsou svědectví o masové vraždě závislá na napětí mezi fikcí a non-fikcí, mezi důvěrou/spolehlivostí a nedůvěrou/nespolehlivostí. Autorka si zároveň všímá, jak jsou svědectví evidována. Za ně jsou uznávány i rozhovory, které představují politický, sociální a kulturní kontext svědectví. V souvislosti s tím si pak autorka klade několik pro ni zásadních otázek – otázku transnacionálního uchopení pramenů k Pusztavámu (soubory výpovědí z Izraele, Německa, Maďarska a dalších států) a interpretace pramenů. Uvažuje o jejich pravdivosti, výpovědní hodnotě, konstatuje, že neexistuje žádná jednotná definice svědectví a svědků.

Na tento problém se pak detailně zaměřuje ve třetí, neobsáhlejší kapitole studie. Ta začíná interdisciplinárním teoretickým uvedením fenoménu svědectví, postavy svědectví, akt svědectví a diverzní formy diferencovaného a intenzivně diskutovaného svědectví. Teoretickou část uzavírá analýza svědectví Židů, kteří přežili masové vraždění. Zároveň se autorka zabývala výpověďmi další skupiny svědků, příslušníků německé a maďarské armády, kteří se podíleli na masové vraždě v Pusztavámu.

Analýza jejich svědectví tvoří poslední část kapitoly.

Anikó Boros se ve své studii dotkla i otázky kulturní paměti – vzpomínek na masovou vraždu v Pusztavámu. Konstatuje rozličné formy vzpomínek, schopnost jejich trvání i zapomínání, a jejich podobu v různých médiích, a uvádí, že kauza Pusztavámu v sobě spojuje jako konkurenční zážitky útěku a vyhnání se zážitkem holocaustu. Upozorňuje, že o vraždě příslušníků židovské pracovní jednotky není v pusztavámském průvodci místními dějinami (Heimatchbuch) ani jinde žádná zmínka, zatímco útek místních Němců je zobrazen jako nelidská událost a je vnímán jako status vlastní oběti.

V závěrečné úvaze jsou shrnuty výsledky studie, kde autorka konstatuje nemožnost vytvoření jen jedné rekonstrukce. Podotýká, že její studie není čistě historickou prací založenou na pramenech, ani pouhé vyličení průběhu jisté traumatické události 20. století, třebaže středobodem jejího bádání zůstává masová vražda v Pusztavámu. Zdůrazňuje, že kdo by očekával odpověď na otázku, jak to skutečně bylo, bude zklamán, protože její práce nenabízí rekonstrukci události v pozitivistickém smyslu.

Eva Irmanová

Jakub ŠLOUF – Daniela NĚMEČKOVÁ a kol.

Mimořádný lidový soud v Praze (1945–1948). Retribuce jako služební úkol na hraně možnosti i profesní cti zaměstnanců justice

Praha, Academia 2020, 544 s.,
ISBN 978-80-200-3070-2.

Autorská dvojice Daniela Němečková a Jakub Šlouf se chopila tématu nanejvýš potřebného a důležitého. Mimořádné lidové soudy se staly v roce 1945 nástrojem vyrovnání